

ötet az akasztófától megmenekés. Minekutánna minden elő-hordott okait hasztalanoknak lenni láccattak, végtére arra kérték az Uraság' székét: hogy (mivel csak egy Kovácscsok lenne, volna pedig két borbély) ezek közül egygyet akasztassanak fel a' Kovács helyibe. Ezt pedig még a fiatal Balázs kérésének is lenni mondták. Erre az Uraság' széke: Ti tehát hetedfelen vagytok? de ti hetedfél Balázsok egy bolondot tesztek". Ezt a magyarázatot vette át Vas Gereben is a „Hetedfél Balázsok egy az esze" szólásunk magyarázatára (i. m. 373. l.), míg Jókai a f. e. változatot a rátótiakhoz fűzve szárazon közli azzal a változtatással, hogy szabót ajánl az akasztófára (i. m. 79. l.). Az 1845-i Debreceni kalendáriumban közölt „Kóta Ferke" c. kétoldalas verselmény szerint Nagy-Peleskéről Kóta Ferkét, a cigányvajdát akarták bíró uraimék katonának küldeni, azonban ökelme eképpen könyörög:

„És ha Kóta Ferke Bécsbe menne,  
Nagy Peleskéből ugyan mi lenne,  
És a' szívet elfogó zenével  
Ifjainkat ki vidítaná fel?  
E' szavakkal a' nemes tanácsot  
Meghatá, mert az már jól elázott,  
'S katonának Bécsbe másnap reggel  
Ő helyette a' Schusztert vívék el“.

Dömötör Sándor.

## A csantavéri nyelvjárás.

(Ötödik közlemény.)

### Névszóképzők.

61. -at, -et: *gyugat, ereszet, -érkezet, főzet, láttat, lámpagyúttat, nyelet, sütet, ütet*. E képző van a *tapottat* (nem még egy *tapottat* se), *szégyelletibe, fencéttibe* s talán az *ütő, átó (-helbe)* szavakban is.

-ca: *Anica, farkinca, Katica, Vëca, Tëca, Maca*.

-csa: *Borcsa, Marcsa, Julcsa*.

csi: *Fercsi, Lajcsi, Jancsi, Palcsi*.

-cska, -cske: *farraveröcske, hajnalicska, kintkapócska, bëntkapócska, zavarócska, óronveröcske, humócska, lassacska, jócska*.

-i: *Bóni, cüci, kakri, Kati, Mári, Örszi, Pali, Panni*, stb.

-ík (~ -ék): *bugyburik, kaparík, szurgyik, okádék, nyáladék*.

-ka, -ke: *akkorka, elkkorka, mékkorka, icurka-picurka, merőke, nyúka, petyke, fityóka, kinyérke, Tërka, Tëcka, Trësza, Vërka, szítka, csipëtke, savankás, édeskés*. Említést érdemelnek az ilyen képzések: jó *mënökéje* van (= sokat jánkál), jó *beszëlökéje, nevetökéje* van.

-kó: *Palkó, szánkó, vejkó, lëtykó, irinkó-pirinkó, csücskó, bütykó*.

-más, més: *hallomás, szemlátomást, halomási levél*.

-nyi: *anyányi, embërnyi, felényi*.

-ó, -ő: *apó, anyó, gamó, domó, függő, kötő, vakaró* (~ vakares).

-ók: *bibircsök, csimbók, csombók, Pirók, Mihók*.

-s: 1. zárt kötőhangzóval: *iszos, ittos, ördöngös* (< ördögös), *szujos*; 2. nyílt kötőhangzóval: *szëmes, mézes, étkes, ódalas, szöges, füles*,

*égygyes, háromas*, stb. (A kötőhangzó kétfélesége néha jelentésmegoszlást eredményez: *hëgyës* 'spitzig', *hëgyes* 'gebirgig', *bëgyës* 'büszke', *bëgyes* 'nagybegyü', *lábos* 'pfanne', *lábás* 'fússe habend'.) Gyakran járul a képző melléknévi igenévhez: *sütös, fájós, félős, kapós, kikapós, várandós, avítas, ittós, mártogatós, részketetős* (-bánc).

*-talan, -telen*: *sütelen, főtelen*.

*-us*: *bubus, bumbus, burkus, Étus, cicus, Gézus, kutyus, Tërus, Viktus*, stb. Talán ezek hatása alatt kapta a *Vilmus* név is zártabb magánhangzóját.

*-vást, -vést*: *fogvást, fojvást, ódalvást, rögvést* (< *rögvést*).

62. Elvonás útján jöttek létre: *babra, birook, búba, centi, csoboja, csücsök, csülök, guriga, iringa, kanavász, kila, tucsock, összemarok, pocsock, szöcsök, szutyok, szüle, türök, túsök, csutak, savanya, kesere* (talán a *csörge, csuma, csempe, Kata, Gyura, Örzse, gomoja, Bora* is).

63. Gyakran képeznek főnevet vagy melléknévet képzett, ragozott, vagy névutós szavakból is: *éhtnékëm, ihatnéköm, mëhtnékëm van, mit-ugrász, nëmulass, pillancs* 'olajlámpa', *pukkancs* 'haragos természetű', *gondolom szërint, lopd ë módon* 'titokban', *aggyára ál a szája, sóbavizbeleves, körösztárszál szalma, visszakéz, bánomkert, leghëgye, legteteje, legvastagja, legsarka, többet ér ëgy hálá Istennek száz Jëzus segijj-në*.

64. A főnévi igenév képzője az öregebbek nyelvében *-nyi, -nya*. A *-va, -ve* melléknévi igenévképző mellett a régi *-val, -vel* is előfordul: *lë van essë, bë van zárrá, le van üttë*, stb.

### Igeragozás.

65. Az ikes igeragozás csak a jelentő mód jelen idejének egyes számú 3. személyében maradt meg (*ëszik, iszik, jáddzik*, stb.) s az *-ik* ragot gyakran olyan szavaknál is alkalmazzák, melyeket a köznyelvben ikteleneknek ismerünk: *búgik, füllik, hullik, müllik*. Egyébként csak az *ëgyikkë, igyikkë, mënyikkë, éhtnékëm van* kifejezések, továbbá a *tëssik* és a *kék, kékne* (= *kellenë*) igealakok mutatnak az ikes igeragozás hajdani meglétére. A ható igék kivétel nélkül iktelenek. Az *ësz a fene, ha mëgësz is a fene, ësz a mérëg* kifejezések még az *ëszik* ige iktelen korából való régiségek.

66. A jelentő mód jelen idő 2. személyének ragja általában *sz* (*mësz, köllësz, nyütöcköcc, illessz*, stb.), de a *sziszegő* hangra végződő tövek többnyire *-ó, -ö* (< *-ol, -öl*, vö. 39. §.) végzetet kapnak: *ëszó, iszó, nëző, jáddzó, keresó*, stb. Gyöngéd, anyáskodó kifejezésekben egyéb esetekben is előfordul ez az *-ó, -ö* rag: *adó, mondó, látó, halló, stb.* A felszólító mód 2. személyében szintén előfordulnak az ilyen *l* ragos alakok: *feküggý, tanijjá, vágý, haggyá, lássá, tarcsá, mongý, ëgyé*, stb.

67. Az *-ít* képzős igék *t* hangja a felszólító mód jelével *ccs*-vé egyesül, mint a köznyelvben, de van a felszólító mód képzésének még egy ennél ősi módja is. Akkor *t* i., mikor az *-ít* képzőnek még *-ijt* alakja volt, a *t* a két *j* közül kiesett s így *tanijtjam* < *tanijjam* s később a képző hosszú *i* hangú *-ít* alakjának hatása alatt *tanijjam*-féle felszólító módú alakok keletkeznek. Mindkét alak használatos, de az utóbbi gyakoribb, sőt ez még a jelentő mód jelen idejének tárgyias alakjában is szokásos. A *tanít* ige ragozása a jelen időben:

## jelentő mód, tárgyas rag.

tanítom	
tanítod	
tanítja	~ taníccsa
taníjjuk	~ taníccsuk
taníjjátok	~ taníccsátok
taníjják	~ taníccsák

## felszólító mód, alanyi rag.

taníjjak	~ taníccsak
taníjj 'v. taníjjá	~ taníccs v. taníccsá
taníjjon	~ taníccson
taníjjuk	~ taníccsunk
taníjjatok	~ taníccsatok
taníjjanak	~ taníccsanak

## felszólító mód, tárgyas rag.

taníjjam	~ taníccsam
taníjjad v. tanídd	~ taníccsad v. tanídzsd
taníjja	~ taníccsa
taníjjuk	~ taníccsuk
taníjjátok	~ taníccsátok
taníjják	~ taníccsák

A *t* tövű igéknél sem ritka az ilyen kettős használat: *lássa* 'látja' és 'lássa', *tarcsa* 'tartja' és 'tartsa', *mutassuk* 'mutatjuk' és 'mutassuk', *hajcsátok* 'hajtjátok' és 'hajtsátok', stb. (de *üti, veti*).

A feltételes mód *-nék* ragjára nézve vö. 25. §.

A múlt időben a *süttem, köttem, üttem, vettem* nem kapnak kötőhangzót.

A *mégyék* ige ragozása a jelentő mód jelen idejében: *mégyék* ~ *mék* (ritk. *ménék*), *mész, mén, mégyünk, ménték, mēnnek*.

A *kell* ige a jelentő mód jelen idejében: *köllök, kollesz, köll* ~ *kő, köllünk, kolleték, köllenek*; a feltételes módban: *köllének* ~ *kőnék, köllené* ~ *kőné, köllene* ~ *kőne, ~ kék; ~ kékne, köllének, köllénéték, köllénének*.

A *szabad* névszót néha igeiként is ragozzák: *szabagyón, szabanna*.

A *ne* szócskát személyragozzák: *ne, neték*.

(Folytatjuk.)

Körmüves Géza.

## NÉPFOGLALKOZÁSOK, NÉPSZOKÁSOK, NÉPJELLEM.

## A szegény ember malaca.

Hódmezővásárhelyen a szegény ember háztartásában, de a gazdagban is és minden magyar emberében, nélkülözhetetlen házi állat a disznó, nem is annyira a húsa, mint a zsiradéka miatt. Zsír nélkül főzni nem lehet, még húst sütni se, másfelől a legjobb kenyér is jobban csúszik, ha van, ami megszírozza a bicskát, bicskánál jobban a falatot. Egy család egész esztendeig való fenntartásának képezi erős alapját a kenyérral együtt a disznó. Akinek búzája, hízó disznaja van, annak esztendeig való megélhetése biztos. Ezért igyekszik mindenki, hogy legalább egy malacokskát szerezhessen, hízlalhasson. *Utolsó sorban van*, aki még egy ökölnyi malacot se tud ölni, mikor még a hóaljmanukós koldus is vág disznót. Aki meg vágyai netovábbját elérheti, hogy többet is ölhet, hálát